

Показово, що через таку форму занять вирішується головна задача вчителя-біолога - викликати інтерес до вивчення живої природи. Від любові, бажання дізнатися про особливості конкретної тварини, більшість дітей відкриває для себе навколишній світ, вчиться любити його і по-господарському, а не по-варварському використовувати.

РОЗУМІТИ ТВАРИН, ЩОБ ЖИТИ В ГАРМОНІЇ

Малаканова Л.В.

Полтавський ДПУ імені В.Г. Короленка

Дуже часто, спостерігаючи за поведінкою і життям тварин, ми дивуємося наскільки досконалими створила їх природа, наскільки доцільна їх поведінка, гармонійні стосунки з оточуючим середовищем. Ми намагаємося дбати про тварин, які живуть з нами, вважаючи, що ця турбота полягає в тому, щоб нагодувати тварину і дати їй притулок. А чи дбаємо ми про душу тварини?

“Душа тварин” – це одна з найскладніших загадок життя, яку з давніх давен розгадує людина. Чи однакові душі у тварин і людей? А думають і відчують тварини так само як людина чи ні? Чи можуть тварини міркувати, зважувати свої вчинки як це робить людина? В залежності від того, як людина відповідала на ці питання, вона так і ставилася до тварин. Якщо людина робила висновок, що розум, хитрість, хоробрість тварин у деяких випадках перевершують людські, вона одухотворювала, олюднювала тварин або навіть вважала їх вище себе, обожнювала, роблячи предметом свого релігійного культу, молилася їм, приносила пожертви, споруджувала на їх честь храми і скульптури. Так, у Стародавньому Єгипті павіан вважався священною твариною, що уособлювала бога Тота [3,42].

Древньогрецькі філософи за чотири століття до нашої ери створили вчення про мімесис. Стверджуючи, що тварини були першими вчителями людини з різних ремесел, з сільського господарства. Демокріт писав, що від тварин людина шляхом наслідування навчилася найважливішим справам (в'язати, прясти, будувати житло, співати). А стародавні римляни були переконані, що люди навчилися у тварин і деяким лікувальним прийомам. Ще й досі існує думка, що бобри і мурахи вищі в розумовому і етичному відношенні від людини.

Питання про “душу” тварин цікавили мудреців стародавньої Греції і східних мислителів і вже тоді виникли два діаметрально –протилежні погляди на душевне життя тварин. Одні мислителі намагалися наблизити тварин до людини, прирівняти їх за душевними якостями, інші, навпаки, вважали їх незрівняними. Бачили неподоланну прірву між ними. Це були дві крайнощі в розумінні особливостей “душі” тварини: антропоморфізм (олюднення) і автоматизм (біоавтомати). В першій половині XVII століття французький

філософ Рене Декарт висловив припущення, що тварини – це всього навсього лише вельми складні машини і їх дії в будь-якому випадку можна звести до законів фізики, хімії і механіки. Послідовники Декарта були і є навіть сьогодні. А хто ж прав? Чи може істина знаходитися між цими протилежностями? Відповіді на ці питання можна, розглянувши еволюцію в розумінні "душі" тварини.

Геракліт, філософ стародавньої Греції, а також його послідовники Демокріт, Епікур вважали, що "душа" – це вогонь, але в тварин вона "менш вогненна".

Римський письменник, філософ – епікуреєць, Тит Лукрецій вважав душу тварин подібною до людської, але більш низькою за організацією. І навіть вважав, що мовлення людське походить від мовлення тварин, адже і тварини передають свій душевний настрій певними звуками.

Підтримуючи погляди епікурейців, Плутарх доводив, що душа у тварин подібна до людської, бо тварини мають і розум, і добродетельність і живуть краще і щасливіше, ніж люди. Більш того він вважав, що людина повинна мати моральні зобов'язання щодо тварин, - вона повинна ставитися до тварин справедливо і не має права вбивати їх, щоб харчуватися їхнім м'ясом.

Порфірій, представник філософської школи неоплатонників, у 111 столітті нашої ери відстоював вегетаріанський спосіб життя, пояснюючи це тим, що тварини наділені розумом і за душевними якостями подібні до людини [4].

Але паралельно з цією течією виникла у давнину і протилежна. Наприклад, Сократ і Платон, ототожнюючи душу людини зі здатністю мислити (світ ідей і уявлень), вважали, що оскільки у тварин абстрактне мислення відсутнє, вони не мають душі. Дії ж тварин зумовлені спонуканнями – "інстинктами". Ці погляди підтримував і Аристотель, вважаючи, що у людини є "душа мисляча" і "душа відчуваюча", а у тварин є лише друга. Він вважав, що у рослин є тільки "душа, яка живить", бо душевне життя їх обмежується лише живленням і розмноженням. У той час як у тварин крім цієї душі є ще й "душа відчуваюча", тому, що в них є почуття і пристрасті, а у людини є ще й третя – вища душевна діяльність – розум. Таких самих поглядів дотримувалися і філософи – стоїки. Вони порівнювали тварин з малими дітьми, в яких ще не розвинений розум.

Цей екскурс в історію розкриває сутність двох основних течій в уявленнях про душу тварин, що склалися ще в давнину і показує, що питання про "душу" тварин хвилювало і хвилює людину.

Що ж сьогодні говорить наука про "душу" тварин? Сучасна наука виділяє нижчі форми душевного життя: чутливість (подрозливість), тропізми (фототропізми, геліотропізми) і рефлекси (прості, складні, спадкові, набуті, інстинкти), а також більш високі форми, які обумовлюють основні елементи розумової діяльності тварин (асоціації і пам'ять), що пов'язано з наявністю і рівнем розвитку кори головного мозку. Лоренц визначав інтелект тварин як здатність до раціональних дій.

Протягом ХХ століття відбувся перехід від повного заперечення елементів розуму у тварин до визнання того факту, що у тварин існують зачатки мислення як самостійна форма когнітивної діяльності. Як підкреслює Л.В. Крушинський, особлива пристосувальна роль елементарної розумової діяльності тварин полягає в забезпеченні адаптивної реакції вже при першій зустрічі з новою ситуацією. Вважається, що елементарне мислення тварин споріднене з невербальним мисленням людини [1,14].

Отже, щоб жити в гармонії з тваринами, необхідно перш за все навчитися розуміти їхні поведінку, мову, способи одержання і передачі інформації. Але людина, відібравши з природи тих тварин, які корисні їй, весь свій розум, досвід і енергію спрямувала на примноження чисельності і підвищення продуктивності цих тварин, забуваючи “сигнальний код” тварин. Тому ми знову повинні повернутися до знань про комунікативну поведінку тварин, щоб зрозуміти їх. Відповідно, вивчення, розуміння, взаємодія з тваринами дозволять нам знайти шлях до усвідомлення власного життя, власної душі і жити в гармонії з собою і світом.

Література

1. Зорина З.А., Полетаева И.И. Элементарное мышление животных: Учеб. Пособие по ВНД и зоопсихологии. – М., 2003. – 319 с.
2. Коммуникации у животных / Биология для школьников – 2004. №2. – С. 2-9.
3. Литинецкий Изот ХХ век: ищем общий язык / Вокруг света. – 1973. - №8. – С. 42-47.
4. Шмидт П.Ю. Душевная жизнь животных и её исследование. – Гос. Издат., 1929. – 157 с.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ТА МЕДИКО-САНІТАРНИЙ АСПЕКТИ БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ СВІЙСЬКИХ ТВАРИН В НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ

*Закалюжний В.М., Соколенко Т.С.
Полтавський ДПУ імені В.Г. Короленка*

Понад десятки тисяч років тому людина приручила перших тварин, бо домашні тварини були більш надійним джерелом їжі, ніж їхні дикі предки. Тварини ставали втіхою для людини. Минали століття, людське суспільство постійно розвивалося і збільшувалася кількість домашніх тварин. Та часто траплялося так, що з багатьох причин ці тварини опинялися на вулиці. На жаль, в наш час проблема безпритульності тварин досить актуальна. Тому, перш ніж взяти собі домашнього улюбленця, людина повинна добре поміркувати — чи справді це їй потрібно? Чи не станеться так, що чотириногий друг